

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

**Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!**

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 1 - 6

Årgång 72

2017

Dags att prenumerera på Västgötabygden 2017

Nu har du fått årets sista nummer av Västgötabygden 2016 och då är det snart dags att förnya prenumerationen.

Vi är glada över att vi får fler och fler prenumeranter. Vi är också glada över uppmuntran vi får från er.

Precis som förra året skickar vi med ett bankgiroinbetalningskort. Vårt Plusgirokonto är avslutat, så det är bankgiro som gäller. Glöm inte att skriva in ditt namn och adress i meddelanderutan.

Brukar du vara med på en gruppnumeration skall du inte betala in avgiften själv, men kolla med föreningens kassör eller den som ansvarar för gruppnumerationen i din förening.

Inför julen och inför högtidsdagar uppstår ibland problem. Vad ska man ge till dem som redan har allt de behöver? Kanske en prenumeration på Västgötabygden kan vara lösningen. Betala via bankgirot, men glöm inte ange mottagarens namn och adress och att den är en gåvoprenumeration.

Vi önskar alla våra läsare ett trevligt år med Västgötabygden!

Redaktionskommittén

 bankgirot

INBETALNING/GIRERING AVI

Tidningen skall skickas till:

Namn: .....

Adress: .....

Postnr: ..... Postadress: .....

Prenumerationsavgift helår: 150:–

Betalningsavsändare

Betalningsmottagare

VÄSTERGÖTLANDS HEMBYGDSFÖRBUND

Inbetalningsavgift
(ifylls av banken)

Från bankgiro nr (vid girering)

Belopp - ange alltid kronor **och** öre

Till bankgiro nr (ifylls alltid)

150 00

3 7 8 5 3 8 3

SKRIV ELLER STÄMPLA INTE I FÄLTET NEDAN - AVSETT FÖR MASKINELL LÄSNING

#

#

#45#

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 3

Årgång 72

2017

Jan-Olof Berglund (till höger) överlämnar ordförandeklubban till Sven-Åke Mökander vid årsstämman i Falköping.
Foto: Leif Brunnegård

Allt från årsstämman i Falköping

Profilen - Fotograf Hasse Persson

Hänt på bögda...

sidan 22 – 23

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

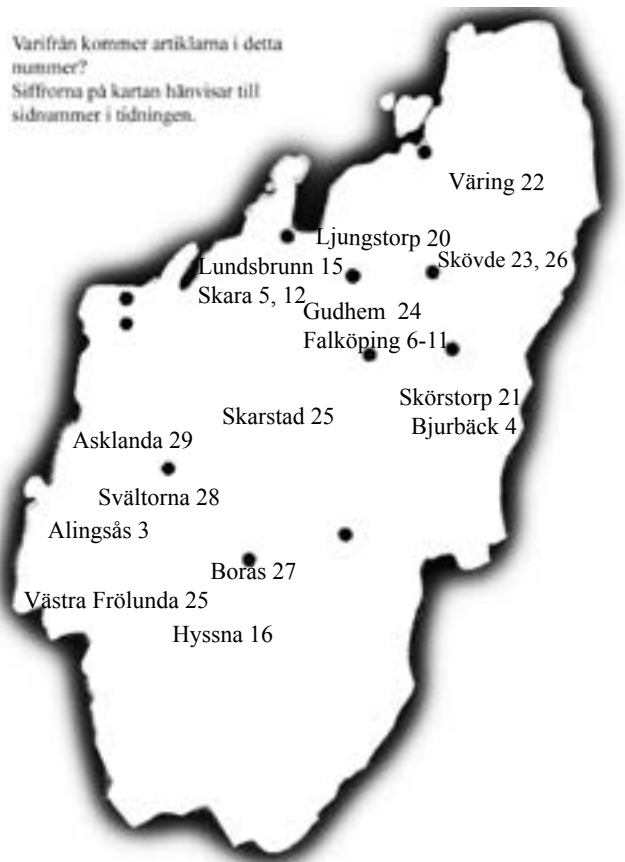
HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 72
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2017 150:-

Vari från kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Till minne av Bengt Lindborg ...	4
Tankar i tiden – Hans Menzing	5
Väl genomförd stämma i Falköping	6
Intressanta föreläsningar	10
Tengelandstipendiet	12
Framtidens skola	14
Lundsbrunns Taj Mahal	15
Profilen Hasse Persson	16
Skörstorps kyrka	21
Hänt på bögda	22
Ulla-Britt gestaltar en lärarinna anno 1912	23
Solveig känner isvittring	26
Skydda kulturarvet	26
Textila förtecken	27
Lördagssamlingar och spelmansstämma	28
Nödfallsklockare fanns i Asklanda	29
Läsvärt i korthet	30
Redaktionen	31

Redaktör och ansvarig utgivare:

Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32 Skövde.
Tel: 070 64 25 670. E-post: redvastgotab@gmail.com
Tryck: Prinfo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.
Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.
Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.
ISSN 0346-4954 www.hembygd.se/vastergotland

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com I det här numret är vi 19 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet

Vid årsstämman med Västergötlands Hembygdsförbund i Falköping den 13 maj 2017 valdes en ny ordförande, Sven-Åke Mökander från Alingsås, efter Jan-Olof Berglund, Odensåker. Den senare övertar Sven-Åkes tidigare post som vice ordförande. Ny som sekreterare är Jan-Henry Svensson, Tvärred, och Tommy Kroon, Skara, är nyvald kassör. Vi önskar Sven-Åke och hans kamrater i den nya styrelsen lycka till i fortsättningen! (Redaktionen)

Framtidsfrågor eller nu?

Vår årsstämma i Falköping gav flera anledningar till tacksamhet:

– 250 deltagare och funktionärer visar på att många lokala föreningar vill ha mer information och intressanta aktiviteter.

– Tack till alla som arrangerat och hjälpt till med ett lyckat årsmöte

– Styrelsen och Jan-Olof Berglund har gjort ett gott arbete med att konsolidera samarbetet i HembygdVäst och NAV, där vi träffar olika handläggare från t ex Västarvet och Länsstyrelsen ett par gånger om året.

– Den samverkan som har startats med Bygdegårdarnas Förbund och Hela Sverige Ska Leva kommer att utvecklas. Arbetet har lett fram till en Leader-ansökan tillsammans och med Vuxenskolan som ledande part: Den ultimata ortsutvecklingen.

Vi gjorde nu i mitten av maj ett studiebesök till Viby i Närke, där de lyckats med flera ansökningar till gemensamma förbättringar som naturled, badplats, härbärge, centrum för Pilgrimsvandringar och nu höll de på med en bok om orten. Sammanhållningen blev ännu tydligare med att de genomfört projekten i en ny förening: Föreningen Vibybygden. Kyrkoherden var ordförande och projektledare och medlemmarna består av alla föreningar och företag i bygden. De ger 4 ggr/år ut en tidning till alla hushåll: ”Vi i Viby”. Kan vi ta efter detta?

– Vi har ännu inte fått in någon värdförening för 2018 års förbundsstämma och ser fram emot att någon förening tar kontakt om detta.

Vår tidning Västgötabygden kommer att fortsätta sitt goda arbete med Monika Moberg i spetsen. Möjligt kan man fundera på om vi skall ge ut ett ”Nyhetsbrev” med kort pressläggning, eftersom vi behöver informera om kampanjer och aktiviteter med korta varseltider. Se därför till att ni har en eller två mailadresser som fungerar till Er förening. Anmäl detta till Eva på vår expedition i Vara.

Sven-Åke Mökander, ny ordförande i VHF.
Foto: Leif Brunnegård

i en eller två kommuner. För varje krets skall det finnas oftast två ledamöter från distriktsförbundet, som är med på mötena och informerar om ”aktuellt från hembygdsförbundet”. Förslaget innebär att 10 befintliga kretsar behålles oförändrade, två kretsar utökas med ytterligare en kommun samt att 10 kretsar nybildas som nätverk – utan styrelse och årsmöten, men med ansvariga för kommande möten, kallelse och protokoll.

Kulturarvsdagar

Jag vill slå ett slag för att ni anmäler er lokala förening till Kulturarvsdagarna 8 – 10 september. Ni kan välja om ni vill vara med en eller flera dagar. Riksantikvarieämbetet samordnar och tar emot anmälningar senast den 30 juni. Årets tema är Kulturarv och natur, vilket onekligen är våra verksamheter.

Riksårsmötet är i år förlagt till Bohuslän och Uddevalla. Stora frågor som kommer att diskuteras är bl a Kulturarvsplan, Vision för Sveriges Hembygdsförbund, ungdomsverksamhet samt jubileet Folkskolan 175 år.

Sven-Åke Mökander

Hembygdskretsar

Under 2017–18 kommer vi att arbeta på att projekt Hembygdskretsar i Västergötland blir verklighet. Det förslag som vi nu arbetar efter, innebär att det skulle bli 22 kommunkretsar bestående av lokala föreningar

Trevlig sommar!

Till Minne av Bengt Lindborg

Så minns vi Bengt Lindborg.

När det hände något inom hembygdsrörelsen i Västergötland fanns alltid Aina och Bengt på plats. Aina med anteckningsblock och kamera för ett reportage i Västgötabygden och Bengt för att ge en hälsning från förbundet och kanske dela ut ett förtjänsttecken eller diplom.

Bilden med Aina och Bengt Lindborg är tagen vid Svältornas Fornminnesförenings hundraårsjubileum 2005. Fotograf är Per-Eric Stjerna.

Bengt Lindborg var mellan 1997 och 2006 en stark och drivande ordförande för Västergötlands Hembygdsförbund. Han hann åstadkomma mycket under de åren, men jag vågar gissa att han själv såg 50-årsjubileet i Herrljunga 2004 som höjdpunkten. Då lyckades han inte bara att få kronprinsessan Victoria som förbundets beskyddarinna, hon kom även till jubileet och delade bland annat ut priser till unga västgötar som vunnit uppsatspris. Den utdelningen glömde de nog inte.

Västergötland stod alltid i centrum för Bengt Lindborg, jag minns från åren i styrelsen med Bengt vid klubban hur han arbetade på att öka Västergötlands representation i riksstyrelsen och att med kraft marknadsföra hembygdsrörelsen i Västergötland. Och så kämpade han hårt mot kraven uppifrån om ökade avgifter. Bland annat genom motioner påverkade han arbetet på riksplanet.

Men han var noga med att det skulle handla om ett verkligt Västergötland. Han såg till att det kom en bok i förbundets regi. Till frågan om Svearikets vagga, en skrift långt från det flum som så ofta förekom i TV. En doktor i historia, Henrik Janson, stod för en mycket seriös granskning.

Enormt arbete lades också ned på arbetet att få Platåbergens landskap på Falan som ett världsarv. Det lyckades inte, men det får en uppföljare i form av en Geopark

Under hans tid instiftades också utmärkelser Årets Hembygdsförening och det hedrande Västgötalejonet.

Bengt och hans fru Aina arbetade alltid tätt till-

sammans. Hon var redaktör för Västgötabygden i 13 år, och där kunde man ofta se texter och bilder av Bengt. De avgick tillsammans i Hjo 2006.

Naturligtvis var Bengt Lindborg även ordförande hemma i Bjurbäck i tio år och satt med i styrelsen där i drygt 20 år. Makarnas insatser i hembygden speglas bäst av att de 2005 tilldelades Mullsjös kulturstipendium. Bengt fick även Västergötlands Fornminnesförenings medalj, och vid årsstämman i Mullsjö 2014 kom riksförbundets generalsekreterare Jan Nordwall ned och hyllade honom med förbundets finaste utmärkelse, bronsplaketten. Och så var han, liksom Aina, förstas hedersledamot i Västergötlands Hembygdsförbund.

Bengt Lindborg avled den 26 april 2017, kort tid innan han skulle ha fyllt 94 år.

Hans Menzing

Maria Norrfalk ny ordförande i Sveriges Hembygdsförbund

Vid Sveriges Hembygdsförbunds årsstämma i Uddevalla den 27 maj valdes Maria Norrfalk till ny ordförande. Hon var mellan åren 2007 och 2015 landshövding i Dalarnas län. Hon är även ledamot i en rad organisationer och stiftelser, bl a var hon ordförande för Skansen 2010–11. Maria Norrfalk utbildade sig till jägmästare och utsågs 1990 till länsjägmästare i Uppsala län. Hon är född 1952.

Tankar i tiden ...

En kort promenad utmed Skaraborgsgatan tar mig hemifrån till en fin modell av Skara borg. Ett Vasaslott som stod klart 1585 och gav namn åt vårt län när det planerades av Axel Oxenstierna. Men som så ofta kom dansken, och 1612 hörde just Skara borg till det som brändes i Skara. Så vad hjälpte det att det fanns beslut på att landshövdingen skulle bo i Skara borg, den var borta när länet blev till 1634.

Visst beslöts det att borgen skulle byggas upp igen snarast, men som så ofta räckte pengarna aldrig till. Så först bodde landshövdingen på Götala utanför Skara, sedan hamnade han i Mariestad. Där kunde han känna sig säker, till Mariestad hittade inte ens dansken. Muttrade i alla fall Skaraborna, och i drygt 360 år hade vi ett Skaraborgs län utan Skara borg.

Historisk plats

Platsen för borgen är verkligt historisk. Här låg tidigare ett litet kloster, som efter reformationen revs för att stenen skulle kunna återanvändas i borgen. Bortsett från klosterkyrkan som bevarades och förvandlades till slottskyrka.

Några hundra meter norrut reser sig Sveriges äldsta domkyrka och en bit söderut låg kungliga borgen Gäla-

*Jag bor granne
med historien!*

kvist där det utspelades dramatik. Fast alla beslut var förstås inte så goda, här utsågs exempelvis Erik av Pommern som svensk kung. Inte så klokt med tanke på hur misslyckad han blev, så det beslutet brukar vi inte låtsas om.

Om vi letar lite så kan vi hitta spännande historia i vår närhet, även om just den här platsen är extra historisk. Hur som helst har jag ägnat mycken tid åt att försöka berätta om hembygdens historia i olika tidningar och vid förbundsstämman hade jag glädjen att ta emot Tengelandstipendiet. Extra roligt för mig eftersom jag i min ungdom var arbetskamrat med Folke Tengeland på Skaraborgs Läns Tidning (även tidningar hade fått namn efter borgen som inte fanns).

Ovärderligt arbete

Ärligt talat var jag mer intresserad av amerikanska jazzmusiker än av hembygd på den tiden, men Folkes välskrivna och genomarbetade artiklar om hans hembygd påverkade även mig. Fast jag tror förstås att Folke skulle sett tvivlande ut om någon sagt att jag skulle följa i hans fotspår längre fram.

Jag har ofta berättat i tidningar om andras arbete med att lyfta fram sin bygds historia. Eldsjälar som räddat hembygdens berättelser. Så jag vill passa på att tacka alla er som forskat kring den historia som historikerna aldrig hunnit med, ett arbete som aldrig nog kan värdesättas.

Jag vet, era skrivelser har gett mig många härliga lässtunder och massor av kunskap, och har dessutom inspirerat mig till massor av egna historiska strövtåg. Jag lärde mig att det är många som bor granne med historien, precis som jag.

Unna er glädjen att resa i den västgötska historien, ni också!

Hans Menzing

Här skulle Skaraborgs läns landshövding ha bott.
Foto: Inger Menzing

Väl genomförd stämma i Falköping

Elsa Karlsson och Bodil Petterson från Gudhemsbygdens Hembygdsförening välkomnade ombuden från Västergötland till årets hembygdsstämma i Pingstkyrkan, Falköping.

I en av Västergötlands anrikaste bygder och i den ljusgröna vårfägringens tid ordnade Gudhemsbygdens Hembygdsförening årsstämma för Västergötlands Hembygdsförbund. I ett föredrag fick vi veta, att i Falköping med omgivningar har det bott människor sedan slutet av istiden.

Stämman hölls i Falköpings Pingstförsamlings lokaler, som var mycket lämpliga för ändamålet. Tidigare har här varit både bilhall och möbelvaruhus. Det var gott om plats och inga långa köer någonstans. Registreringen gick snabbt, och det var bara att sätta sig ner med kaffe och fralla i de rymliga lokalerna. Under tiden kunde vi lyssna till musik av Martin Thor.

Stämmoförhandlingarna började kl 9.30 och ägde rum i den stora kyrksalen med plats för 500 personer. VHF:s ordförande Jan-Olof Berglund hälsade välkommen och vände sig särskilt till representanter för NAV och Bohusläns Hembygdsförbund.

Kommunfullmäktiges ordförande i Falköping riksdagsman Patrik Björck, som senare ledde förhandlingarna, presenterade så Falköpingsbygden och berörde de många megalitgravarna, segelflyget på Ålleberg, tranorna vid Hornborgasjön och den vackra naturen med orkidékärren. Men här finns även mycket konst och kultur samt träindustri med bl a kistfabrik.

Sedvanligt sjöngs Paul Nilssons Västgötahymn, som senare under stämman skulle bli föremål för en motion.

Claes Astin – mottagare av Västgötalejonet 2016 – läste så en dikt av Jönn, John Liedholm, som skrev på västgötska. Dikten var hämtad ur samlingen Genum le't och hette Ett drellane.

Alla Jönns diktsamlingar – Genum le't, Mella rågång och Etter Jönn – kommer ut i ett nytryck till hösten. Dikten handlade om den skönhet som finns en vacker majdag med länkans drillande, nysådda fält och blommande körsbärsträd.

Västergötlands Hembygdsförbunds förre ordförande under ett tiotal år Bengt Lindborg har gått bort, och Jan-Olof Berglund höll en parentation. Vid ett tänt ljus och under en tyst minut fick vi alla tänka tillbaka på dem som lämnat oss.

Förhandlingar

Så var det dags för förhandlingar, som sköttes snabbt och effektivt av Patrik Björck med Monika Moberg som sekreterare. 178 ombud hade registrerats. Justerare och rösträknare blev Herbert Hjelm och Ann-Britt Boman.

Claes Astin läste dikter av John Liedholm, Jönn, såväl i inledningen som avslutningen av stämman

Verksamhetsberättelsen vittnade om en omfattande verksamhet i Västergötlands Hembygdsförbund. Det har 221 medlemsföreningar med nära 40 000 medlemmar och är det största förbundet inom Sveriges Hembygdsförbund. Flest medlemmar har Gudhemsbygdens, Fristads och Sätilla hembygdsföreningar. Under året har hembygdens 100-årsjubileum firats på olika sätt med deltagande i Hembygd dagarna på Skansen i Stockholm den 27–28 augusti och Tånga-mässan i Vårgårda den 17–18 september. Samarbete har skett bl a med Hembygd Väst, Västra Götalandsregionen, Prisma Västra Götaland och Sveriges Hembygdsförbund.

Tidningen Västgötabygden ges ut med sex nummer per år och finns även digitalt på VHF:s hemsida. Prenumerationspriset är 150 kronor per år. En skrivarkurs har anordnats den 8 oktober på Axvalls folkhögskola i

Mötesordföranden kommunfullmäktiges ordförande i Falköping, riksdagsman Patrik Björck (s).

samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan, och andra kurser har också anordnats om arkivering och om bevarandet av foton och textil.

Genom åren har 16 hembygdsföreningar tilldelats utmärkelsen Årets Hembygdsförening och pris delas ut till Årets Hembygdsbok. Utmärkelser delas ut till medlemmar liksom Tengelandsstipendiet och Västgötalejonet. Verksamhet riktad till barn och unga uppmärksammas och understöds. Verksamhetsberättelsen godkändes, och kassören Birgit Carlsson kommenterade balans- och resultaträkningen. Styrelsen fick ansvarsfrihet för det gångna året, och sedan var det dags att blicka framåt.

Val av funktionärer för år 2018

Styrelsen består av 10 ledamöter och ersättare. Ordföranden Jan-Olof Berglund hade avböjt omval, och till ny ordförande valdes Sven-Åke Mökander, Alingsås. I övrigt blev det omval av Ingrid Zackrisson, Tostared och Tommy Kroon, Skara, samt nyval av Ingrid Öhlund, Södra Ving, Bengt-Göran Ferm, Mullsjö och Jan-Olof Berglund, Odensåker.

Som ersättare omvaldes Rolf Larsson, Saleby, Lars-Erik Kullenwall, Gudhem och Björn Andersson, Värning och nyvaldes Ulla Henningsson, Fredsberg och Stig-Åke Andersson, Vassända-Naglum. Till revisorer omvaldes Marianne Svensson, Alingsås och nyvaldes Allan Andersson, Vårgårda. Ersättare för dessa är Hans Algotsson, Örslösa, omval, och Lena Gustafsson, Södra Härene, nyval.

I valberedningen kvarstår Mona Lorentzson, Lödöse, sammankallande, Gerd Eriksson, Kinna och Bertil Karlsson, Lidköping. Enligt Jan-Olof Berglund har varje förening ett ansvar för att valberedningen utökas med ett par personer. Det saknas representanter för den östra delen av landskapet. Valen avslutades med en presentation av den nya styrelsen.

Motioner

Till årets stämma hade två motioner inlämnats. Den första var från Holsljunga Hembygdsförening och handlade om skillnaden mellan små och stora hembygdsföreningar. Motionärerna föreslog, att antalet gratisexemplar av Västgötabygden och Bygd och Natur skulle minskas till ett per förening, så att avgiften till hembygdsförbunden kan minskas. Motionen avlogs med hänvisning till svårigheterna rent administrativt att hantera särredovisning till några få föreningar. Dessutom fordras den upplaga som trycks i dag för att behålla nuvarande kostnad.

Den andra motionen kom från Lennart Rundqvist, Gökhem, som ansåg, att Hymn till Västergötland borde förnyas. Den innehåller många ålderdomliga formu-

Lennart Rundqvist, Gökhem, försvarade sin motion om Hymn till Västergötland.

leringar och speglar ett bondesamhälle, starkt präglad av den tidens religiösa former. Motionären yrkade, att förbundsstyrelsen tar initiativet till att en ny sång skrivs "till Västergötland". Styrelsen ansåg dock att detta ligger utanför förbundets arbetsområde och föreslog, att motionären kontakter andra intressenter. Dessutom vill man ha med sången vid stämman i avsikt att upprätthålla en del traditioner gällande Västergötland som landskap. Stämman beslöt, att motionen med detta skulle anses besvarad.

Verksamhetsplan

Årsavgiften föreslogs vara oförändrad med 20 kronor, varav 13 kronor går till Sveriges Hembygdsförbund och 7 kronor till Västergötlands Hembygdsförbund. Inga arvoden betalas ut till förtroendevalda, men reseersättning utgår enligt skattemyndighetens normer. Verksamhetsplanen för 2017–2018 innehöll långsiktiga mål om att främja delaktighet och gemenskap mellan människor i och utanför hembygd rörelsen, stärka sammanhållningen mellan hembygdsföreningarna, stödja arkivering och dokumentation, sprida kunskap och stärka hembygd rörelsens roll. Under 2017–2018 prioriteras särskilt frågan om samverkansnytta mellan medlemsföreningar och mellan människor i och utanför hembygd rörelsen. Under året tas det fram en verksamhetsinriktning från SHF. Den presenteras vid årsstämman i Uddevalla, och den ska gälla i fyra år. Från Husaby Hembygdsförening betonades att det är positivt med samarbete, men att vi ska diskutera vad vi vill ha ut av arbetet. Det finns mycket kreativitet och styrka ute i föreningarna.

Årets Hembygdsförening

Så var det dags för Bengt-Göran Ferm från förbundsstyrelsen och Elvy Widén från Lyrestads Hembygdsförening att dela ut priset till Årets Hembygdsförening. Lyrestads hbf fick utmärkelsen 2016, och i år var det Habo och Gustav Adolfs Hembygdsförening, som fick

Kassören Birgit Carlsson redogjorde för förbundets ekonomiska ställning.

utmärkelsen. I motiveringen talas om hur föreningen fördjupar intresset för kultur och är en del av det levande och föränderliga samhället. I Habo Ullspinne- rris lokaler har man en "förrskola", där man bedriver verksamhet för barn. Föreningen är vidare remisspart i kulturarvsfrågor och samverkar med andra organisationer för bygdens bästa. Föreningens ordförande Ingvar Johansson tackade för utmärkelsen.

Utmärkelsen Årets Hembygdsbok delades inte ut i år på grund av brist på nominerade hembygdsböcker.

Monika Moberg, ny redaktör för Västgötabygden berättade sedan om tidningen. Det är medlemmarnas bidrag som formar Västgötabygden, och tips om Profilen och andra bidrag mottages tacksamt. Ann-Britt Boman, sammankallande i redaktionskommittén för Västgötabygden efterlyste bidrag om skolan, eftersom det i år är folkskolans 175-årsjubileum. Sveriges Hembygdsförbund har i samarbete med lärarorganisationer och museer producerat utställningen En sagolik skola, som går runt i landet under ett par år. Där visas, hur folkskollärarna engagerade författare som Selma Lagerlöf och konstnärer som Carl Larsson för att ge barnen det bästa. Nils Holgerssons underbara resa var avsedd som lärobok i geografi. Barnbiblioteket Saga och jultidningen Jultomten var andra högklassiga satsningar på barnen. Tips finns på nätet för att t ex arrangera visningar av föreningars skolmuseer och studiebesök. Kulturarvsdagarna 8–10 september kan vara lämplig tidpunkt.

Avtackning

Så var det dags för nyvalde ordföranden Sven-Åke Mökander att avtacka avgående ordföranden Jan-Olof Berglund och styrelsemedlemmarna Birgit Carlsson, Monika Moberg och Monica Nyvaller. Claes Astin läste dikten Falbygda av Jönn, och så var det dags för nästa programpunkt, tre innehållsrika seminarier.

Ann-Britt Boman

Elvi Widén från Lyrestad och Bengt-Göran Ferm utdelar utmärkelsen Årets Hembygdsförening till Habo Gustav Adolfs Hembygdsförening och dess ordförande Ingvar Johansson.

Det tekniska fungerade perfekt.

*Fotografer under årsstämman:
Leif Brunnegård och Monika Moberg*

Sven-Åke Mökander avtackar kassören Birgit Carlsson.

Lars-Erik Kullenwall från värdföreningen.

Rolf Larsson, Saleby.

Tage Brolin, Främmostad.

Intressanta föreläsningar och utflykter

Deltagarna vid VHF:s årsstämma i Falköping kunde välja mellan tre seminarier. Det första handlade om vad Studieförbundet Vuxenskolan kunde hjälpa oss med, det andra om hjälpmedel vid torpinventering och det tredje om hur vi kan dra nytta av Landsbygdsprogrammets alla miljoner i hembygdsrörelsen. Här följer en sammanfattning av det sistnämnda seminariet.

Landsbygdsprogrammet

Bo Ejerbrant med bakgrund i Länsstyrelsen i Jönköpings län och Jordbruksverket redogjorde för Landsbygdsprogrammets möjligheter men också svårigheter. Det har anslagits 600 miljoner till Sverige, varav 250 miljoner till hembygdsgårdar och liknande. Hembygdsgårdens roll som mötesplats och turistmål betonas liksom företagande och en levande landsbygd.

Perioden för att söka pengar för landsbygdsutveckling pågår till 2020 men har förlängts till 2023. De första ansökningarna kom in 2015, men många har inte behandlats än på grund av ändrade direktiv. Nu börjar dock projekten rulla i gång. Endast hembygdsföreningar inom områden som har högst 3 000 invånare får söka stödet, som alltså ska bidra till just landsbygdsutveckling. Föreningarna kan söka 90 procent och måste alltså själva stå för tio procent. Det måste finnas medfinansiering med minst 25 procent från offentliga aktörer som kommuner och landsting till projektet, och SHF har påpekat, att detta kan skapa problem. Bidrag från sparbanksstiftelser räknas, även om det inte är den offentliga sektorn. Man kan få stöd för köp av nytt eller återanvänt material eller för köp av tjänster, t ex anti-

kvarisk medverkan. Projekten kan gälla hembygdsgårdar men också andra byggnader som kvarnbyggnader, vattenkraftverk och smedjor. Investeringarna ska finnas kvar i fem år, och utgifterna måste uppgå till minst 50 000 kronor. Om ansökan rör projekt inom natur och kultur måste den egna insatsen omfatta 50 procent.

Före ansökan bör man ha tänkt igenom projektet noga, och samråd är oerhört viktigt. Det gäller mål, budget, tidsplan, hur resultatet ska tillvaratas, vem som ska genomföra projektet och varför. Ansökande föreningar bör ha god likviditet, då väntetiden för utbetalning kan vara flera månader, kanske ett halvår. Ansökningar skickas till Jordbruksverket, som delegerar till berörd länsstyrelse. Instruktioner finns på Jordbruksverkets hemsida.

Sofia Linder från Leader Östra Skaraborg talade sedan om Leader-projekt. Leader Action Group – LAG – omfattar offentlig, privat och ideell sektor. Projektet innebär lokalt ledd utveckling, och det finns 48 Leader-områden i Sverige. Pengarna kommer från EU 50 procent, staten 17 procent och kommunerna 33 procent. Hänsyn vid fördelningen tas till entreprenörskap, kompetensutveckling och områdets attraktionskraft. Minst 30 procent av kostnaderna för projektet skall utgöras av ideellt arbete, men företag måste betala 50 procent av kostnaderna.

Det historiska Gudhem

Efter en mycket välsmakande lunch i lugn miljö berättade arkeologerna Anders och Egil Josefsson – far och son – i dialogform om det historiska Gudhem.

Gudhemsbygdens historia börjar tidigt på en udde i

Hornborgasjön för ca 9 300 år sedan. Där har man hittat tecken på en tidig boplats med det äldsta fyndet av en hund i Sverige. Hunden begravdes i en grop, och man strödde ockra, järnhaltig rödjord, över den, något som också skett vid andra begravningar.

Tidigt kan det också ha funnits en fornborg på Stångaberget på Mösseberg. Vid Jättene och Gudhem finns flera gånggrifter med resta stenar och en gång från sidan. De byggdes under en period av 200–300 år och är över 5 000 år gamla. Inne i gånggrifterna placerades de döda i nischer, kanske insvepta i vildsvinsskinn. Vildsvinsslövar har hittats. Vad som är svårt att förklara är det faktum att de döda flyttades efter begravningen. Man har hittat ben från äldre tid ovanpå ben från yngre tid. I slutet av stenåldern kanske man bara använde gången in för begravningen, och då blev det en hållkista.

Vid Ingatorp finns det stora rösen, 25 m i diameter med huvudstora stenar. Människorna var elegant klädda på bronsåldern, och männen var välrakade. Fynd av rakdon tyder på detta. En gård är byggd på en rösebotten. Under järnåldern var Gudhemsbygden oerhört rik med många fynd. Många av gravarna har blivit bortodlade. Gudhems kloster byggdes ovanpå ett gravfält från yngre järnåldern. Kanske var bygden under vikingatiden en central samlingsplats och kultplats liksom Varnhem, men vi vet inte till vilka gudar kulten riktades. Kungsgården kom att byggas här, och klostret grundades med kungsgården som bas, eftersom den ägdes av drottningen.

Det är fascinerande att se utvecklingen under århundraden och årtusenden och hur olika skeden griper in i varandra. Det gäller bara att kunna läsa av bygden omkring oss och vad som döljer sig där.

Utflykter

Efter det intressanta föredraget om Gudhem var det dags för utflykter. Stämmodeltagarna kunde välja mellan att besöka Gudhems klosterruin, Falbygdens museum, Begravningsmuseet och ett föredrag av Conny Johansson om Skörstorps rundkyrka och dess europeiska släktingar.

Begravningsmuseet är lite unikt, även om begravningsstederna utgör en stor del av traditionerna och sederna inom etnologin. Museet är sammanbyggt med Fonus och dess kistfabrik i Falköping och det är Fonus som ligger bakom dess tillkomst. Det visades av fabrikenes förre direktör Håkan Nilsson.

Fonus startade som ett kooperativt företag i mitten av 1940-talet och hade bl a sin bakgrund i fackföreningsrörelsens solidariska begravningskassor. I dag har Fonus ca 225 begravningsbyråer i landet och har ungefär 30 procent av alla begravningar. Det finns även juridisk verksamhet med bouppteckningar och arvskif-

Niclas Fällström, Sofia Linder och Bo Ejerbrant vid seminariet om landsbygdsprogrammet.

Arkeologerna Anders och Egil Josefsson.

ten. Falköping har blivit ett centrum med utbildning för anställda och kistfabrik. Det finns ca 650 anställda.

Så fick vi en rundvandring på museet, där olika seder och bruk illustrerades. Från början bars den döde till kyrkan av byalaget på en likbår, som tillhörde kyrkan. Byalaget hjälpte också till med förning, alltså olika slags mat, vid måltiden efter begravningen. Man strödde granris för att den döde inte skulle gå igen, eftersom det vassa granriset skulle avskräcka.

I slutet av 1800-talet kom de praktfulla likvagnarna och på 1900-talet likbilar. Det fanns flera sådana exempel på museet. Sederna med begravningskonfekt, sorgslöja och prestaverande har nu försvunnit. Blommor vid begravningar kom relativt sent. Tidigare kunde man ha kransar eller kors av pärlor. Begravningen som avskedsceremoni finns fortfarande kvar, men innebörden av den och sederna omkring den ändras hela tiden. Detta visas på museet på ett bra sätt.

Ann-Britt Boman

Hans Menzing mottog årets Tengelandsstipendium

Känner bygden. Som lokaltidningsredaktör och hembygdsvän har Hans Menzing fått goda kunskaper om stora delar av Västergötland.

Foto: Leif Brunnegård

Hans Menzing i Skara är en välkänd personlighet. För Skaraborgs Läns Tidnings läsekrets var han en uppskattad journalist i över fyrtio år. När han gick i pension som chefredaktör för Skaraborgs Läns Tidning fick han tid över att engagera sig i Västergötlands Hembygdsförbund och Föreningen för Västgöta-litteratur. Vid årsstämman i Falköping fick han ta emot årets Tengelandsstipendium.

När Skaraborgs Läns Tidning firade 200-årsjubileum 2013 fanns det en artikel med rubriken Erfarna reportrar minns gammalt. Den handlade om Hans Menzing och hans kollega, lokalredaktören i Götene, Gösta Karlsson. Jag gör en del klipp ur artikeln.

Fasta arbetstider och övertid existerade inte. Som reporter förväntades man arbeta när något hände. I arbetsuppgifterna ingick även att rapportera från bröllop och begravningar.

– Det var synd om våra familjer. Min dotter brukar säga att hon som barn undrade vad det var för farbror som kom och hälsade på mamma på kvällarna, berättade Hans Menzing.

Hans anställdes på Vararedaktionen 1956. Han hade läst på Hermods och tänkte bara jobba ett par år i Vara. När han gick i pension 1999 kunde han summera 43 år i tidningens tjänst.

Rafflande levnadshistorier

Unga reportrar fick börja som volontärer med låg lön och läras upp. En stor del av arbetet bestod i att möta vanligt folk på landsbygden. Där fick reportrarna ta del av de mest rafflande levnadshistorier. De fick träffa människor som var födda på 1800-talet och som sett hela samhällsomvandlingen.

SkLT bestod på den tiden av en mängd lokalredaktioner. Dessutom fanns ett tiotal rapportörer som ringde in föreningsreferat och dödsfall.

– Vi var så oerhört lokala, kommenterar Hans Menzing.

Hans minns att han en gång stod och dikterade en artikel i telefonen hemma i köket hos ett par i Norra Vånga, medan deras ladugård stod i ljusan låga.

Den politiska bevakningen var knapphändig och bestod av kortfattade referat från kommunfullmäktige. När någon dött i en olycka kastade sig reportrarna i väg till sorgehuset för att hämta hem bilder på den omkomne.

– Vi tvingades göra saker som vi inte mådde bra av, konstaterar Hans Menzing.

Efter sin pensionering skrev Hans Menzing kåserier i Skaraborgsbygden fram till årsskiftet 2016–17.

Proffs i redaktionskommittén

På årsstämman 2002 valdes Hans Menzing in i styrelsen för Västergötlands Hembygdsförbund och i redaktionskommittén för Västgötabygden. 2006 blev Hans ansvarig utgivare och ingick i redaktörgruppen tillsammans med Roland Antehag och undertecknad. Att ha en erfaren journalist i redaktionskommittén är en stor förmån.

Motivering

I motiveringen till att Hans Menzing får årets Tengelandsstipendium står det följande:

Hans Menzing var journalist på Skaraborgs Läns Tidning (anställdes på Vara-redaktionen) och upptäckte från början att det fanns en skatt i hembygdsböcker och tidningar – en skatt som oftast inte ens lokaltidningarna brydde sig om.

Hans började skriva om intressanta saker från hembygdsböckerna för att locka besökare. Så småningom observerades detta av Västgötabygden (Hans blev ansvarig utgivare) och Föreningen för Västgötlitteratur och allt växte.

Hans har skrivit en ändlös lång serie om hembygd och hembygdshistoria i Skaraborgs Läns Tidning och efter pensioneringen varje fredag i Skaraborgsbygden samt har även gjort många radioinslag.

Mångårig styrelseledamot i Västergötlands Hembygdsförbund och i Föreningen för Västgötlitteratur samt i redaktionskommittén för Västgötabygden.

Hans Menzing erhåller Tengelandsstipendiet 2017 för denna kulturgärning.

Leif Brunnegård

Årsstämman i Pingstkyrkan

Gott med kaffe efter utflykten. Ulla Britt och Peder Claesson från Kölingared väntar på sin tur. Foto: Monika Moberg

Kurt och Gunilla Nilsson, Våring.
Foto: Monika Moberg

Samverkan med Studieförbundet Vuxenskolan

– Samarbetet med SV är betydelsefullt och kan ge lokala föreningar ett gott verksamhetsstöd. Därtill kommer under verksamhetsåret ett projekt om krets- bildning att genomföras i Västergötland, vilket kan ge upphov till bl a föreningsutveckling, sa Sven-Åke Mökander inledningsvis vid ett seminarium med ett 40-tal deltagare.

Christer Wennerberg från SV tog upp det avtal som SV och VHF har tecknat. Viktiga kurser framöver är som exempel Svenska Trädgårdar i Väst och Textila förtecken den 10 september (se sidan 27).

SV har 35 lokala kontor i Västergötland

Vi fick två frågor av SV: Vilken är den största utmaningen för våra lokala föreningar? Hur kan SV hjälpa till?

Följande synpunkter nämndes:

- * Svårigheter att få med ungdomar.
- * Visa våra samlingar och hembygdsgrändar.
- * Hur skall vi engagera medlemmarna.
- * Hembygdsverksamheten är naturlig även i stadsmiljöer.
- * Vi har ofta väldigt traditionsbunden verksamhet med kanske något nytt inslag.

Föreningsutveckling är en lämplig och bra verksamhet tillsammans med SV. Den kan gärna inledas med Föreningskompassen. SV kan vara coacher och leda mötena.

Intresset för att utveckla orten tillsammans med andra föreningar finns. Vi kan bjuda in hela orten till våra aktiviteter. Det gäller att ha ett engagerande program och aktiva medlemmar.

Sven-Åke Mökander

Sven-Åke Mökander tackar vaktmästaren i Pingstkyrkan, Maria Jansson, som såg till att allt det praktiska fungerade vid hembygdsförbundets årsstämma. Foto: Leif Brunnegård.

En sagolik skola

– den svenska folkskolan 175 år

Skolan är i fokus i våra dagar. Vilka är skolans uppgifter? Hur skall dessa lösas på bästa sätt i en föränderlig värld?

Lagen om obligatorisk folkskola, en skola för folket, kom till år 1842. Det är alltså 175-årsjubileum i år. Med anledning av detta samarbetar Sveriges Hembygdsförbund, Lärarförbundet, Lärarstiftelsen, Svenska Barnboksinstitutet och Sveriges Museer för att främja olika aktiviteter som seminarier och föreläsningar.

En vandringsutställning, En sagolik skola, har producerats och det finns också en webbplats.

Dåtidens författare och konstnärer engagerades för att producera texter och bilder för barnen, och man ville ha högsta möjliga kvalitet och fantasins kraft för inläring och utveckling. Utställningen En sagolik skola med exempel på denna kvalitet invigdes på prins Eugens Waldemarsudde den 10 mars i år och kommer under ett par år att visas på åtta olika läns museer, bl a i Kalmar, Kristianstad och Karlstad. Det finns också en webbplats med material och länkar. Hembygdsrörelsen har i samband med detta stora möjligheter att lyfta fram skolans historia och lokala skolmuseer och vara med i samtalet om dagens skolfrågor.

Visning på Waldemarsudde

Sveriges Hembygdsförbund inbjöd till en visning av utställningen på Waldemarsudde den 22 mars med efterföljande panelsamtal om Lärares roll i samhället. Lärarförbundet var medarrangör, och i samtalet, som leddes av Johanna Koljonen, deltog bl a Anna Kinberg Batra, partiledare, och Anna Ekström, gymnasie- och kunskapslyftsminister.

Nästa dag, den 23 mars, var det en inspirationsdag i Studieförbundet Vuxenskolornas lokaler i Stockholm med diskussioner och tips om samverkan i skolfrågor. Konferensen inleddes av Elisabeth Hedstrand, intendent på Waldemarsudde, som berättade om bildens betydelse för barns lärande och kreativitet.

År 1868 kom första upplagan av Läsebok för folkskolan på 600 sidor med 31 bilder. Tidigare hade Luthers lilla katekes utan bilder varit den dominerande boken i skolan. Läseboken Sörgården av Anna Maria Roos kom 1912 och I Önnemo år 1913. Stor betydelse hade också jultidningen Jultomten. Jenny Nyström och Elsa Beskow var populära illustratörer. Barnbiblioteket Saga med 256 titlar mellan 1899 och 1954 gav glädjens, skönhetens och vetandets värld åt barnen.

Emil och Amanda Hammarlund gav ut Saga och också Jultomten. Andra kända illustratörer var Carl Larsson, John Bauer, Nils Kreuger och Einar Nerman. Elisabeth Hedstrand berättade också om det pedagogiska materialet i anslutning till En sagolik värld. Med hjälp av skolväskor från olika tider kan barnen ge sig ut och leta efter saker på utställningen.

Eva-Lis Sirén, tidigare ordförande i Lärarförbundet, berättade sedan om skolans historia och tankarna bakom lagen om obligatorisk folkskola. Vi skulle bli bättre som svenskar och som individer. I början kunde en lärare ha 80–100 elever och hade hjälp av äldre elever, som kallades monitörer. Med 1919 års undervisningsplan försvann en stor del av utantillrabblat. Folkskollärarna ville ha bra och billig konst av högsta kvalitet och litterära texter. Selma Lagerlöf skrev geografiboken Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige som ett beställningsverk. Folkskolan blir nu en skola för alla.

Framtidens skola

Viktoria Hallberg från SHF berörde sedan skolan i framtiden med gymnasieutredningen och att politisk långsiktighet behövs.

Mats Persson, generalsekreterare för Sveriges Museer talade om nationell kulturarvspolitik och om att vi har ansvar för demokratin. Sara Williamsson från Skåne berättade om framgångsrikt samarbete mellan hembygdsrörelsen och museerna. Det ser mycket olika ut i olika delar av Sverige. Läns museet i Härnösand har haft ett gott samarbete och har haft många projekt. Dagen avslutades med workshops, där alla idéer om aktiviteter med anknytning till skoljubiléet var välkomna.

Det var verkligen en inspirationsdag för mig som representant för Västergötlands Hembygdsförbund och för deltagarna från hembygdsförbunden och museerna i hela Sverige. Nu gäller det bara att ta fasta på alla tips vi får via webbplatsen, hitta på goda idéer och förverkliga dem. Skolan behöver allt stöd den kan få.

Låt oss hjälpas åt med det!

Ann-Britt Boman

Lundsbrunns Taj Mahal

Visst får även en västgöte som jag erkänna att Piperska lasarettet i Lundsbrunn i storslagen skönhet inte kan jämföras med Taj Mahal utanför Agra i Indien. Men Piperska vinner klart på en punkt, den är inte bara ett vackert minnesmärke utan förmedlar också hjälp till behövande, helt i grevinnan Pipers anda.

Piperska lasarettet i Lundsbrunn fyller 200 år, och detta uppmärksammas med en faktarik och vacker bok, skriven av journalisten Henrik Damberg med massor av bra bilder tagna av Carla Karlsson. Med hjärta för medmänniskan heter den, och boktiteln lyfter fram det viktiga med greve Gustaf Pipers lasarett till hustruns minne. Det är inte bara en vacker byggnad, utan den har i 200 år gett hjälp och glädje till människor som behövt stöd.

Jaquette Du Rietz, grevinnan Piper, ägnade mycket av sin tid till att hjälpa fattiga i bygden. Inte minst besökte hon sjuka i deras torp med mediciner och annan hjälp. Förmodligen var det under ett sådant besök hon ådrog sig den tuberkulos som blev hennes död 1816.

Balsamerades

Greve Pipers sorg blev enorm. Han lät balsamera hustruns kropp som förvarades i en kista i ett viggt rum på Mariedals slott. Dessutom togs hennes hjärta ut och förvarades i en särskild hjärtarna. För dagens människor verkar allt detta rätt makabert, men det var inte ovanligt förr. Idag är hjärtunan förenad med kistan i ett gravkapell i Ängsö kyrka.

Detta väckte förstås stor uppståndelse och massor av skrönor, och denna dramatik förs ofta fram i tidningsartiklar, och har rentav blivit en TV-film. Dessbättre faller inte Henrik Damberg för den frestelsen. Visst berättar han om de märkliga turerna kring den döda grevinnan, men mest ägnade han sig åt att efter mycket forskande beskriva den satsning som gjordes för att till en början ge 30 fattiga gratis vård och husrum varje sommar.

Västgötsk idyll med värdefull verksamhet.
Foto: Carla Karlsson

Piperska lasarettet byggdes i anslutning till den hälsökälla som startade här cirka hundra år tidigare. Även där förekom regelbunden hjälp till fattiga.

1 300 gäster

Numera samarbetar Piperska med olika handikapporganisationer, och de senaste åren har efter en nystart med bl a Ivar Virgin som drivande kraft 1 300 gäster per år fått komma hit. Detta betyder mycket, det erfor jag redan i tidigt 60-tal då jag var på reportagebesök här.

Jaquette Du Rietz skulle nog varit mycket lycklig om hon sett denna satsning på behövande.

Hans Menzing

Sänd in din berättelse om skolan, lokalhistorien eller andra berättelser till vår redaktion.

Sänd till redvastgotab@gmail.com eller
monika.moberg@blackhornet.me

Hasse Persson – Fotograf och konstnärlig ledare

På slingrande småvägar tar vi oss till gården Långared, som ligger högt belägen med utsikt över Hyssnaslätten. Vi stannar och beundrar utsikten innan vi traskar upp för den vackra naturstenstrappan och knackar på. Hasse Persson öppnar och välkomnar oss in från vårblåsten.

Några trevliga timmar väntar då vi får följa en fotograf och konstnärlig ledare med fasta rötter i Västergötland på en resa runt jordklotet

Hasse är lantbrukarsonen som tidigt hade bestämt sig för att göra något annat än att bruka jorden. Vid sexton års ålder drog han iväg till Borås, visste mera om fotboll än foto, blev pressfotograf med kamera hos Borås Tidning. Därefter följde en period på Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning.

– Jag hade ju knappt varit i Göteborg tidigare mer än åkt paddan, säger Hasse.

Tre år blev tjugotre

Under de här tidiga åren fanns drömmen att komma till New York och dit kom Hasse endast tjugofyra år gammal för att arbeta för Expressen och Dagens Nyheter.

I händelsernas centrum ”The Big Apple” träffade Hasse människor av alla de slag. För sina uppdragsgivares räkning gällde det att fånga vad som hände i omvärlden. Som bildjournalist hade han blivit intresserad av bildtidningen Life. Korrespondenterna Ulf Nilsson och Arne Thorén var några som Hasse kom att hänga med och följa med sin Leica-kamera. Boende granne med The Museum of Modern Art (MoMa) fick den unge Hasse kontakt med kulturutövare av olika slag. Intresset för människor och samtal gjorde att den unge fotografen snart skapade sig en betydande kontaktyta ”over there”.

Det hela mynnade i att när kontraktet med de svenska tidningarna hade gått ut efter tre år så skedde en omförhandling och tre år blev så småningom tjugotre år. Från dessa år i Amerika har Hasse otaliga minnen

WALKING TO BORÅS

som han gärna berättar om. President Richard Nixon använde smink, Jimmy Carter hade komplex för att han var så liten och Ronald Reagan jobbade endast tisdag till torsdag och flög sedan till Hollywood för att på fredagar äta middag med Frank Sinatra.

– Jag hade under George Bush den äldres presidentperiod presidentens telefonnummer i byxfickan för

att kunna nå honom om Björn Borg var i stan. Då ville nämligen George B. spela tennis med Björn Borg.

– Jag visste när Björn var i stan, säger Hasse.

– Idag kan man nästan inte tro att det är sant, tillägger han.

När Hasse efter tjugotre år kom tillbaka till Sverige, blev han konstnärlig ledare för Hasselblad Center i Göteborg i sex år, följt av lika många år som chef på Borås Konstmuseum. Sedan skulle Hasse egentligen

Profilen

gått i pension men ”icke sa nicke”. Det blev konstnärligt ledarskap på Strandverket i Marsstrand. Engagemanget pågår än, nu som konstnärlig rådgivare.

Sex fotoböcker om Amerika har Hasse gett ut. Senast en bok om den legendariska nattklubben Studio 54 i New York. Vi får se en av Hasses bilder på Olof Palme som han fotograferade på olika håll i världen bland annat då han besökte Fidel Castro på Kuba. De båda herrarna tar en rökpaus tillsammans. Hasse visar också en bild på Bob Dylan, tagen vid Dylans första besök i Sverige. Året var 1966.

Skulpturstaden Borås

Borås stolthet, Pinocchiosstatyn, kom nog dit av en tillfällighet eftersom Jim Dine var i ”stan” för att se Hasses utställning Real/Unreal. I samband med en efterföljande middag hos Berit och Bengt Swegmark kom frågan upp om Jim kunde göra något för Borås.

En promenad längs Allégatan och en ”tom tilltänkt plats” i ena ändan av gatan avgjorde saken.

– Jo, jag skulle kunna åstadkomma det största jag någonsin gjort – en Pinocchiosstaty, säger Jim.

– Vad skulle den då kosta?

Efter räknande om hur mycket koppar det skulle gå åt och hur många personer som behövdes för arbetet så beräknades kostnaden till cirka en miljon dollar, det vill säga 8,5 miljoner kr i SEK. Ingen den kvällen trodde nog att det var en möjlighet, men efter ett par dagar hade Bengt Swegmark pratat med politiker och dessutom samlat ihop löften om finansiering. Efter

Fotografen Hasse Persson

några års uppståndelse och mycket kritik från olika håll kunde skulpturen i alla fall invigas i maj 2008 med starka känslor och de flesta var nöjda. Fler skulpturer följde och många privatpersoner har bidragit till att Borås blivit känt som Skulpturstaden som Hasse skramlat ihop 30 miljoner kr till.

– Offentlig konst är ett prisvärt bra sätt att förändra och ”lyfta” en stad, kommenterar Hasse.

Han har fått flera utmärkelser, H.M. Konungens medalj år 2011 och Gullsaxarna från Borås för konstnärliga insatser.

Reflektioner och visioner

Vi har lärorika och intressanta timmar vid köksbordet i Långared ovanför byn Bua tillsammans med en man som trott och visat att det man vill kan man åstadkomma.

Självständigheten har varit hans drivkraft. Många av Hasses bilder har från att ha varit hett nyhetsstoff blivit historia och nu nått en annan nivå i betraktarens perspektiv än den journalistiska ögonblicksbilden.

Under alla dessa amerikaår har Hasse några månader varje år återvänt till hembygden. Ur den har han hämtat sin känsla för färg och form. Vi frågar om han har hunnit med någon konstnärlig utbildning mellan uppdragen. Nej, blir svaret, det ligger i generna.

– Jag fick följa med min mamma som var politiskt aktiv i Centerpartiet och arrangera utställningar med

politisk information. Här fick jag nog en känsla för hur det skulle göras och eftersom jag vuxit upp i en bygd med tillverkning av vackra svarvade föremål från spinnrockar till utsökta träfigurer så kanske jag fått en känsla för det estetiska.

Hasse återkommer flera gånger till tre viktiga aktörer för hembygden. Det är Hembygdsrörelsen, Kyrkan och Byalaget. Hembygdsrörelsen bör vara remissinstans för samhällsutvecklingen på landsbygden och bevaka att inte landskapsbilden förändras utan att det vid nyexploatering tas hänsyn till befintlig bebyggelse och till naturen.

Hasse Persson med modeskaparen Karl Lagerfeld.

Skådespelaren Larry Hagman och fotografen Hasse Persson.

Björn Borg och Hasse Persson.

– Det borde finnas möjlighet till avdrag för underhåll av ladugårdar, som på grund av jordbrukets omläggning inte används för tidigare avsett ändamål men finns kvar. Hur skulle det se ut på Hyssna-slätten om alla ladugårdsbyggnader revs. Vi inser inte hur värdefulla våra landskapsbilder är, betonar Hasse.

På G igen

I hembygden Hyssna är Hasse förstås känd. Han har satt Hyssna på kartan flera gånger. År 2007 kom fotoutställningen Hyssna på liv och död på Rydals Museum. Den blev en succé och hembygdsföreningen har nu fotosamlingen i sin ägo.

I år är det dags igen. I samband med föreningens 70-årsjubileum kommer en bok med bilder från Hyssnabornas kameror. I detta arbete är Hasse sakkunnig vid urvalet av bilder.

– När det gäller urvalet ställer jag samma krav på andras bilder som på mina egna. I Hyssna har det sedan många år funnits en framgångsrik fotoklubb så det finns många bra bilder, framhåller Hasse.

Det garanterar en spännande fotobok om hembygden framöver.

Sluta arbeta, det verkar inte ligga för Hasse. Det kanske blir nya projekt.

Vem vet? Eller ”Who knows”? som man säger i Amerika.

Anna Faxgård och Birgit Carlsson

Hasse Perssons bild på drottning Silvia, Ronald och Nancy Reagan samt kungen, Carl XVI Gustaf.

Hembygdsförbundet stöder geoparksarbetet

För cirka tio år sedan lämnade Västergötlands Hembygdsförbund in en ansökan till Länsstyrelsen i Västra Götaland om att få Platåbergens landskap (det vill säga kambrosilurområdet i centrala Skaraborg) nominerat som objekt till världsarvslistan.

Länsstyrelsen begärde i sin tur ett utlåtande från Riksantikvarieämbetet. Myndigheterna kom där fram till att materialet borde vidareutvecklas innan en världsarvsansökan kunde vara aktuell för en nominering.

Efter en omstart av ärendet kom Biosfärområdet Vänerskärgården Kinnekulle med flera organisationer som t ex Västra Götalandsregionen in som intressenter för att få området klassat som Geopark med Ove Ringsby som projektledare. Han har sedan flyttat vidare till en annan tjänst.

Ett beslut togs att Dacapo Mariestad skulle arbeta vidare med frågan. I december 2015 tillsattes en arbetsgrupp bestående av Marie Wennerholm, Skara kommun, Monica Alfsdotter, Kungajaktmuseet Älgens Berg, Juliane Thorin, Götene kommun och Nathalie Werjefelt, Dacapo Mariestad. Gruppen har sedan dess

tittat vidare på möjlig finansiering och de delar inom det tilltänkta projektet som har behövt en fördjupad beskrivning.

Här har även projektägarskapsfrågan varit en viktig del och nu är det officiellt att Grästorps kommun tar på sig ägarskapet till projektet. De har under ett par år arbetat med utvecklingsidéer kring Hunneberg och ser potentialen i geoparkskonceptet och arbeta med en helhet i vårt landskap.

Planen som nu ligger är att gå in med ansökningar vintern/våren 2017 till ett treårigt utvecklingsprojekt.

Jan-Olof Berglund, dåvarande ordförande i Västergötlands Hembygdsförbund, har 2016 till Nathalie Werjefelt, Da capo, meddelat att hembygdsförbundet är intresserat av att fortsätta resan mot en geopark.

Ju mer man tänker, ju mer inser man att det inte finns något enkelt svar.

Nalle Puh, A A Milne

Torpinventering i Ljungstorp

Intresset var stort för föreläsning om torpinventering. Gunnel Andersson och Bengt Andersson från Töreboda-Björkängs Hembygdsförening längst till vänster

Kent Friman från Skarke-Varnhems Hembygdsförening nedan.

Kent Friman (bilden till höger) är för många känd som historieforskare om Skövde Axvalls Järnväg (SAJ) och som har lagt upp en hemsida om densamma. Tillsammans med Thomas Olsson gav han ut boken *Skövde–Axvalls Järnväg, Banan över berget och dess omgivningar 1904–1961* på Trafik-Nostalgiska förlaget 2015.

Men Kent är även aktiv i Skarke-Varnhems Hembygdsförening, där han också varit behjälplig med att skapa en mycket omfattande hemsida om Varnhemsbygden.

Kent är född och uppväxt i Varnhem och bor numera på Västkusten, men han vistas ofta i sin barndoms trakter. Tillsammans med Verna Andersson och förre länsbibliotekarien Arne Sträng, båda boende i Ljungstorp, har han forskat om torpen i Ljungstorp.

Verna Andersson har tillsammans med sin bror Arne Skultorpar'n Andersson och sin sambo Alf Brage skrivit och gett ut sex böcker i serien *Billingen längesen*. Brodern och sambon är borta sedan flera år, men Verna är fortfarande aktiv med hembygdsvetenskap.

Verna och Arne Sträng har publicerat ett antal artiklar kring bygden och arbetat mycket med torpinventering avseende Ljungstorps många soldattorper tillsammans med många andra i bygden.

Hembygdsvetenskarna har letat och funnit hus eller lämningar efter 160 torper.

Om du som släkt- eller hembygdsvetenskare letar efter rötter i Ljungstorp, så är det ett bra tips att söka på Ljungstorps historia på nätet. Du får upp en hemsida, som är en del i hembygdsföreningens hemsida. Där kan du ta del av allt som rör Ljungstorp, och sidan uppdateras

kontinuerligt. Det finns kartor och berättelser. Filmaren Leif Crona har filmat området från luften och man kan få en uppfattning om var torp och gårdar låg förr i tiden.

Om du tittar i vänsterspalten så kan du t ex klicka på Ljungstorpsvägen Knivaledet-Stenberget och få vägens historia från 1700-talet. När du klickat kommer det upp en karta med en mängd hållpunkter. Under en sådan punkt så står t ex följande:

”Knivaledet A-1. Hålltorp 2.2. Stuga från 1862 uppförd för fattiga smedfamiljen Johannes Johansson av socknen genom Anders Pettersson på Hålltorp. Linnesömmerska och skraddarmästare har ägt huset. Du hittar hela dess historia här”.

Det här är bara ett exempel. Gå gärna in och sök vidare. Vill du läsa om människors berättelser så finns här också en rad texter om t ex Ljungstorps historia, vargar och annat.

En mycket spännande föreläsning och bildvisning.

Monika Moberg

Var det korsfarare som byggde Skörstorps kyrka?

Det var förstås inte Arn som byggde rundkyrkan i Skörstorp, men bakom det och andra rundkyrkobyggen på Falbygden kan ha stått en verklig korsfarare som återvänt på 1100-talet. Idag finns bara Skörstorps rundkyrka kvar i Skara stift, och de är bara åtta i hela Sverige, men vi vet att det en gång fanns ytterligare två på Falbygden, och det finns teorier om ännu fler rundkyrkor här.

Conny Johansson från just Skörstorp har gjort en dokumentation av Skörstorps kyrka med massor av bilder. Detta har senare vuxit till en undersökning av övriga rundkyrkor i Norden och i Europa. Även det med massor av bilder, och vid stämman lät han intresserade ta del av sin kunskap och sina bilder.

Han berättade att man förr trodde att rundkyrkorna byggts som en del i försvaret, och i så fall borde Falbygden varit väl försvarad. Med all rätt, dansken härjade ofta här. Och visst gav stenkyrkor, fyrkantiga eller runda, visst skydd mot angripare, men bakgrunden var säkert betydligt fredligare.

De runda kyrkorna inspirerades av Den heliga gravens kyrka i Jerusalem som kejsar Konstantin lät bygga. Kyrkorna på Falbygden restes på 1100-talet under den driftige biskop Bengt den godes tid. Detta ger anledning till funderingar kring denna historiska gåta. Byggdes rundkyrkorna här av en hemvändande korsfarare, eller påverkades biskop Bengt av någon hemvändande? Att kyrkorna skulle ha byggts utan att biskopen godkände dem verkar inte troligt.

Conny Johansson gjorde en kunnig och fotografiskt väldokumenterad rundvandring bland Europas rundkyrkor, och resonerade kring olika teorier om att man just vid denna tid byggde rundkyrkor. Som alltid i hembygds-kretsar var publiken vaken och kom med åtskilliga egna inpass.

Conny Johansson, som forskar om rundkyrkor, var föreläsare i seminariet om rundkyrkor och Skörstorps kyrka i synnerhet..

Ett fint och tankeväckande inlägg till bygdens historiska gåtor. Själv är jag extra svag för en lokalpersons kommentar om att han sett spår hemmavid efter en rundkyrka som Conny Johansson förmedlade: Körka va trinner.

Historikerna godtar nog inte bevisningen, men jag gillar språket.

*Hans Menzing
Foto: Monika Moberg*

Hänt på bögda ...

Solvistet i Locketorp, Värmland. Här samlas man till olika aktiviteter som Natur-, Kultur- och Miljödagar, friluftsgudstjänster, familjedagar, mopperally, underhåll av en kolmila med mera. Arrangör är Värmland-Locketorps Hembygdsförening.

Elever och vuxna stortrivs runt Vakällan i Locketorp

Runt den här stugan, Solvistet i Vakällan, Locketorp, arrangerar hembygdsföreningen traditionsenligt i mitten av maj sedan mer än 20 år, Natur-, Kultur- och Miljödagar. Även Studieförbundet Vuxenskolan med flera föreningar är involverade. Det är en mycket populär aktivitet för skolorna i närområdet.

Man började i mindre skala, men intresset var så stort så arrangemanget blev allt större. Sedan några år har man fått begränsa sig, men det rör sig ändå om 700–800 elever. Aktiviteterna pågår i två dagar. Temat i år var energi.

Under kvällen den 17 maj var även allmänheten välkommen. Tipspromenad, servering och musikunderhållning.

På kvällen den 16 maj tändes årets kolmila, kallad Inga-Maj. Först i september öppnas den, då det blir fest.

Monika Moberg

Västgötalitteratur ämne på gillesstämma

Västgöta gille i Växjö har haft årsstämma med besök från hembygden. Biblioteksassistent Sven-Olof Ask, Stifts- och landsbiblioteket i Skara kom till Växjö med bilen fullastad med Västgötaböcker. Han talade under rubriken: Från Västgötalagen till Västgöta-Bengtsson. En vandring i Västgötalitteraturen.

Publiken, cirka 30 personer, fick veta hur Västgötalagen, från att ha traderats muntligen, slutligen blev upptecknad, sedan den isländske skalden Snorre Sturlasson besökt lagman Eskil på 1200-talet. Islänningen tyckte lagen borde sättas på pränt. För några år sedan moderniserades språket i Västgötalagen och den gavs ut i nytryck. Det blev en verklig försäljningssuccé.

Sven-Olof Ask hyllade också Sixten Västgöta-Bengtsson för hans stora insats att spela in olika västgötska dialekter och för att han under en lång följd guidat soldater i Skövde runt i den västgötska kulturbygden.

I styrelsen omvaldes åldermannen Rolf Wenander med rötter i Surteby-Kattunga, biträdande åldermannen Barbro Fellingner, uppvuxen i Fritsla, skattmästaren Bert Milling, från Sätilla, skrivaren Anders Johansson, med anknytning till Göteborg. I styrelsen nyvaldes till förste ceremonimästare Jonas Yngström, mångårig stadsarkitekt i Ulricehamn.

Sven-Olof Ask från Stifts- och landsbiblioteket i Skara har gästat Västgöta gille i Växjö och berättat om Västgötalitteratur. Här tackar åldermannen Rolf Wenander (till vänster) honom för föredraget. Foto: Anders Johansson.

Rolf Wenander

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 150 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (föreningen beställer t ex till hela sin styrelse) är priset 130 kr per prenumeration. Anmäl till vårt kansli. Adress, se sidan 31.

Ulla-Britt gestaltar en lärarinna anno 1912

En söndag i april uppmärksammade Binnebergs Tingshusstiftelse och Skövde Hembygdsförening att Folkskolan fyller 175 år genom att visa Binnebergs skolmuseum och en för dagen framtagen skolutställning.

Tord Gustafsson, ordförande i Skövde Hembygdsförening, inledde med att berätta om folkskolans betydelse under 175 år. Dagens huvudgäst var mariestadsbonden Ulla-Britt Westelius, som gestaltade en lärarinna anno 1912. Ulla-Britt har själv ett förflutet som lärare, och hon tog med stor inlevelse med oss på en spännande utflykt mer än 100 år tillbaka i tiden. Lärarinnan 1912 bodde i ett kök i skolhuset. Egentligen skulle hon inte ha haft något emot att flytta in i kyrkoherdens 14 rum, men han tänkte bara på att hon skulle se till att kristendom var det främsta ämnet på schemat. Och visst var det viktigt, det ansåg hon också, men det skadade inte om barnen även fick lära sig läsa, skriva och räkna. Det kunde behövas när de skulle gå till torget i Skövde och handla. Annars fanns risk för att de blev lurade av någon bonde, som sålde potatis.

Ett framträdande med mycket humor, som uppskattades stort av publiken.

Efter framträdandet bjöd Anita Andersson, Gun Edin och Sven Sundberg med flera i tingshusstyrelsen på gammaldags skollunch; äggsmörgås och mjölk.

Monika Moberg

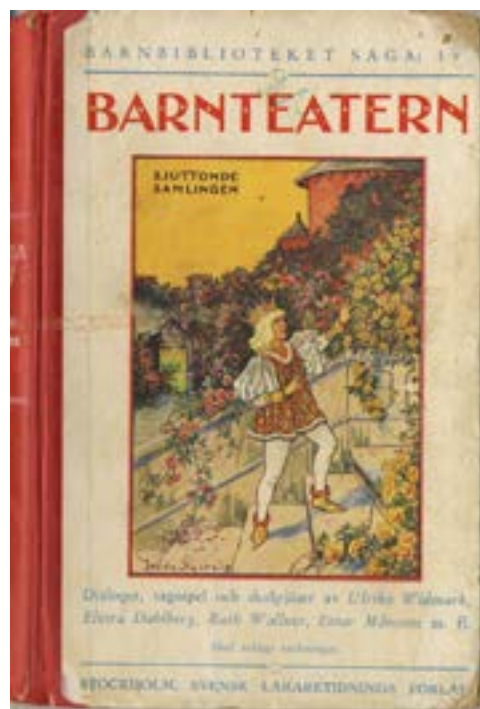
Ulla-Britt Westelius, kulturpersonlighet i Skaraborg. Förutom att hon besöker bland annat föreningar för att gestalta en lärarinnas liv anno 1912 guidar hon vid stadsvandringar i Mariestad och Töreboda. För några år sedan tilldelades hon Årets Guldmik av Hørselskadades Riksförbund i Skaraborg.

Barnteatern, sjuttonde samlingen

Apropå Folkskolan 175 år: Barnbiblioteket Saga gav ut 256 titlar mellan åren 1899 och 1954,

I högerspalten ses Barnbiblioteket Saga nr 197, andra upplagan, som gavs ut 1949. Den innehåller barnpjäser för sommar och vinter av Ulrika Widmark, Einar Månelius, Elvira Dahlberg, Ella Wilcker, Albin Järmark med flera. Just det här exemplaret är en sliten och mycket använd liten bok. Det är min egen bok, som jag så gott som slitit ut. Minns att jag älskade att försöka arrangera teaterpjäser, men det gick inte så bra. Jag skrev även egna pjäser och fick tillstånd av min klasslärare att ”sätta upp dem”, men jag fick ordna med rekvisita och skådespelare själv. Just den läraren som vi hade i årskurs fyra kunde inte hålla ordning på klassen. Pojkarna sprang bara runt, runt hela tiden och eftersom läraren inte kunde få någon pli på dem, så var det inte lättare för mig, så jag fick ge upp försöket med att sätta upp pjäser i skolan.

Monika Moberg

Carl och Verner betraktade Gudhemsbygden

Samma år som Verner von Heidenstam fick Nobelpriset i litteratur 1916, bodde han på Mössebergs kuranstalt. Fil.dr Harald Schiller har beskrivit vad Verner upplevde en rimfrostvit februafton det året

Heidenstam hade strövat ut över den froststela och vitskimrande ljungen mot bergets norra klint. Där blev han tyst och gripen stående.

Man kunde inte se solen. Den doldes av en molnbank.

Men dess strålar bröto sig blott någon enda gång igenom denna. Utan att nå berget lyste de över Hornborgssjöns is.

Så bildades långsamt ett hål på himlavalvet; det omgärdades av guldglänsande skyar. Ur det brast plötsligt en flammande färgkvast. Ljuset strömmade inifrån ett enda litet hål och det var nog för att ge glöd åt allt. Mot de dunkelvioletta skyarna i kvällningens tilltagande mörker strålade ett skimmer, som kom kyrkor, byar och gårdar på slätten runt sjön att lysa i himmelskt ljus. Landskapet fick något tidlöst över sig. Det låg något oändligt befriande i synen, som varade en kort minut.

Där diktaren stod ytterst på bergkammen, som brant stupar mot djupet, fick han en känsla av att vara lyft över jorden och det jordiska, att vara ensam i universum och (som han uttryckte det) se på allt med ”Guds ögon”.

”Här ligger paradiset”, sade han helt stilla. Länge blev Verner von Heidenstam stående fördjupad i skådespelet. Solen flyttade sig och liksom flyttade med sig paradiset. Långsamt mättades färgerna. Allt fick så småningom skymningsblå färgnyanser. Landskap och sjö tonade samman. Dörren till himlens port stängdes.

På vägen nedför berget, där granskogen stod tät och tung, gick Heidenstam länge tyst. Blott det sade han att han aldrig skulle glömma den skönhetssyn han sett.

Verners beundran för landskapet hade ingen motsvarighet i hans syn på folket där. I Heliga Birgittas pilgrimsfärd låter han en av ryttarna i hennes följe utbrista:

– Västgötarna äro snällt folk, fastän illmariga och näriga.

Det postuma verket När kastanjerna blommade har följande omdöme:

Västgötarna hade smala, magra ansikten, långa listiga näsor och små polisonger.

Skomakarrealism

Inte bara västgötar fick sig en släng av sleven. Redan på 1880-talet myntade han begreppet ”skomakarrealism”. Självaste Strindberg fick epitetet ”proletärfilosof”.

I en känd strof av Verner von Heidenstam skriver han:

”Jag längtar hem. Jag längtar var jag går men ej till människor. Jag längtar marken, jag längtar stenarna där barn jag lekt”.

Denna hans alierade, aristokratiska människosyn återfinns, väl dold, i dikten Sverige. Den ombesjungna kyrkohällen betecknar en gravsten inne i kyrkan, huggen för och lagd över en adelspersons grav. Vanligt folk fick svära trohetseden och utföra dåden, men när de stupat fick de sova under det magra gräset utanför.

Linné

170 år före Verner var Carl Linneus på Mösseberg. Han avreste den 12 juni 1746 från Uppsala. Redan den 28 juni var han här efter att ha passerat genom Tiveden, där Verner långt senare skulle leka bland stenarna vid Olshammar.

Carl tog sig uppför berget på dess östra sida, lämpligen i närheten av kurorten. Han noterar att ”neder om Mösseberg” fanns de allra vackraste örter, medan de uppe på ”Mössekullen” var helt andra, ”liksom hade man på ett par minuter blivit förd i ett helt annat land och klimat”. Han beskriver hur hårda mineral under tidernas lopp byggts upp av havssand och sediment. Sist i stycket skriver han:

Så tala stenarna, där alla andra ting tiga. Stenarna talade till Carl, Verner lekte med dem.

Det är först när Carl kommer ut i de ”allra härligaste” ängarna på Kleva hed, som han blir nästan lyrisk. De var ”så härliga, att min penna är allt för svag, på något sätt att avskildra dem”. Direkt kontrar han med att höst, vinter och vår blåser det och yrar ”så att folket stundom på resor härav förgås, förrän de kunna råka närmaste gård. Men däremot så betalar den sköna sommaren all sådan olägenhet, med så mycken härlighet, som naturen på ett blott fält utmåla kan. Sannerligen ingen främling skulle sig någonsin föreställa sådan härlighet i Västgöta land, som detta ej själv har sett”.

Ett är naturvetaren Carl och naturromantikern Verner ense om: Gudhemsbygden och Hornborgasjön med Kinnekulle och Billingen i fonden är en ”härlig vy”.

Harald Sälde

En vy i början av 2000-talet, sedd från klosterruinen i Gudhem mot nordost med ett blånande berg vid horisonten.
Foto: Monika Moberg

När Skarstad var kyrkligt centrum

1963 gav Vara Hembygdsförening ut ett kommenterat tryck av Sundholms beskrivning över Skarstads pastorat 1750 – 1786. Det gavs bara ut i 200 exemplar och såldes förstås slut snabbt, så nu har hembygdsföreningen med Bengt Fågelfelt i spetsen gett ut den på nytt med nya kommentarer.

För en modern läsare är det mest intressanta förstås att Skarstad är pastoratets centrum och nuvarande tätorten (en gång köping rentav) Vara är näst minst av de fyra församlingarna, Hällum är ännu mindre, medan Skarstad och Önum är betydligt större än Vara.

Inte minst de många kommentarerna ger kunskap om bygden på den här tiden. Däremot framgår inte här att Vara faktiskt en tid senare helt saknade egen kyrka, Varaborna fick traska till Önum för att få höra Guds ord. Sundholms beskrivning har kompletterats med bilder av de gamla kyrkorna.

Hans Menzing

Sundholm: Beskrivning över Skarstads pastorat 1750–1786. Kommenterat nytryck med bilder. 30 sidor.

Influensa

Ögonen tåras och brinner
näsan droppar och rinner.
Pannan är fuktig och varm
det värker i ben och arm.

Huvudvärken är svår
läpparna spricker i sår.
Nacken är öm och stel
febern stiger en del.

Ur lungorna i sjukligt bröst
väsande ljuder en röst.
Idag skall vi ligga still
jag och min lilla bacill!

Anita Rydén, Västra Frölunda

Äkta Kanolds Menthol-tabletter kanske lindrar vid förkylning.
Foto: Monika Moberg

Solveig Vidarsdotter känner isvittring

Deckarförfattaren Solveig Vidarsdotter känner sin barnoms hembygd i Jämtland. Tidigt fick hon bo på elevhem i Gäddede i Strömsunds kommun. Hon är född på 1970-talet men säger att hon är ”uppfostrad på 1950-talet” på en gård i norra Jämtland av sina föräldrar, som livnärde sig på tillverkning och försäljning av getost.

Nu bor hon utanför Skövde. Hon är sångpedagog och hennes arbetsplats är Kulturfabriken på Rådman-gatan i samma stad.

Hon har gett ut böckerna Isvittring och Nässelvrede. Hon berättade om sin väg till författarskapet och två böcker via flera refuseringar och hårt arbete.

Miljön i hennes böcker är hämtade från den jämtländska hembygden.

Om detta talade hon en aprilkväll i Studieförbundet Vuxenskolas lokaler i Skövde. Arrangör var Skövde Hembygdsförening.

Monika Moberg

Hur skulle det se ut utan alla dessa ideella krafter?

Enligt en undersökning som gjordes av Sveriges Hembygdsförbund för några år sedan så läggs det ner drygt 380 000 ideella arbetstimmar per år inom hembygdsrörelsen enbart i Västergötland.

Uppfinningsrikedomen är stor vad beträffar konsten att få in pengar för att driva sin förening. I Bollebygd exempelvis är hembygdsföreningen känd för sina goda brödkakor, som bakas i bakstugan vid hembygds-museet och säljs i mängder vid olika arrangemang.

Skydda kulturarvet !

Vattenfelsbrytaren Vatette

Vi rekommenderar vattenfelsbrytaren Vatette som skyddar effektivt mot vattenskador och därtill kräver mycket lite handhavande. Ni beställer den genom er lokala VVS-are och anmäler efter installation till försäkringskansliet att ni önskar investeringsbidrag samt säkerhetsrabatt.

50 % tillbaka

För att vända utvecklingen kring vattenskador har Sveriges Hembygdsförbunds försäkringsråd beslutat att höja investeringsbidraget för vattenfelsbrytare till 50 % tom 30 juni 2018. Om ni installerar vattenfelsbrytare får ni alltså hela 50 % av investeringen tillbaka, dock maximalt 5 000 kr.

Ny handbok om systematiskt brandskydd

Systematiskt brandskyddsarbete handlar om att rädda liv, skydda oersättliga byggnader och föremål, undvika förödande merkostnader och följa lagen. Men hur få ihop det med allt annat på föreningens att göra lista? Ta hjälp av vår kostnadsfria handbok, särskilt framtagen för föreningar. Kontakta försäkringskansliet!

Rätt försäkringsskydd

Att ansvara för försäkringsskyddet ligger inte bara på den som betalar årsfakturan. Ansvaret är hela styrelsens, som årligen bör se över så att ni inte försäkras varken mer eller mindre än vad ni har behov av.

Vattenfelsbrytaren Vatette.

Foto: Studio Västsvensk Konservering

Textila Förtecken

Välkommen till en inspirerande temadag kring textil med föreläsningar, workshops m m

Kulturarvsdagen söndagen den 10 september 2017 kl 9–16

Textilt smörgåsbord på Textilmuseet i Borås

Program

Resan till Sverige. Mönstervandringar och mönsterförvandlingar.
Monica Hallén, vävare, formgivare och skribent

Gamla mönster i ny tappning.

Trådräknarna

Med Hantverket som mötesplats.

Ta i hand

Västgötaknallarnas gårdfarihandel och rötterna till det moderna konsumtionssamhället,
Pia Lundqvist, docent i historia vid Göteborgs universitet.

Vad kan vi göra själva? Hur kan man hålla hembygdsföreningens textila samling i gott skick,
Lotti Benjaminsson, textilkonservator, SVK, Västarvet.

Anmälan till Studieförbundet Vuxenskolan Västra Götaland senast den 1 september på 0522-65 33 33 eller vgregion@sv.se. Seminariaavgift 200 kr, välkomstfika ingår. Lunch till självkostnadspris.

Frågor: Christer Wennerberg 0708 55 30 33.

Fem lördagssamlingar och en spelmansstämma

Sedan 1973 har Svältornas Fornminnesförening en livlig verksamhet under sommaren på sina hembygdsgårdar. Man börjar med tipspromenad i Landa, Nationaldagsfirande i Asklanda kyrka, Öppet hus i Landa och fortsätter med midsommarfirande tillsammans med Byalaget och Equmenia i Ornunga. Därefter följer fem lördagssamlingar i rad och sedan fem år tillbaka är Ornungastämman sommarens final.

När du läser detta har vi hunnit med tipspromenaden i Landa, Nationaldagsfirandet tillsammans med Svenska Kyrkan och Equmeniakyrkan. Vi har också haft Öppet hus på Landa Stora. Och förhoppningsvis var vårt midsommarfirande vid museet lika trevligt som det brukar.

Fem lördagssamlingar

Den första lördagssamlingen gästas vi av författaren Bennie Åkerfeldt och riksspeleman Sabina Henriksson och då handlar det om Resandefolkets musik och historia.

Den 8 juli är temat Hemresor i Västergötland. Författaren Erik Andersson kåserar om Ortsnamn. Det blir också visning av gamla bilder från bygden.

Den tredje lördagen är Linets dag. Medlemmar från linspinningssektionen i De 7 häradernas hemslöjdsförening gästas oss.

Hantverksdagen är årligen återkommande och den samlar flera hundra besökare och är lite av en hemvändardag.

Årets sista lördagssamling har rubriken Min livsresa från Ryagärde till Torestorp. Före detta riksdagsledamoten Birgitta Carlsson, som växt upp i Ornunga men bor utanför Skövde, kåserar. Ur museets samlingar visas karvade och ristade träföremål.

Samtliga lördagssamlingar avslutas med en helgsmålsbön i Ornunga gamla kyrka.

Spelmansstämma för femte året

Tre dagar, 11–13 augusti, går Ornungastämman av stapeln för femte året. Årets tema är Resandefolkets musik.

Programmet börjar på fredagen med Duo Systrami. Den norske vissångaren Elias Akselsen är en vissångare av resandesläkt som under 60- och 70-talen spelade ihop med bland annat Cornelis Vreeswijk och Fred Åkerström.

På lördagen bjuder tre av Sveriges främsta folkmusiker på en lunchkonsert. Flöjtisten Jonas Simonson tillsammans med fiolspelmännen Ellika Frisell och Mia Marin tar oss med på en musikalisk resa.

Familjeföreställningen Folkmusik från västra Götaland och Afrikas hjärta, Kongo, med Susanne Lind och Edo Bumba, tar med barn och vuxna i en rytmisk brygd av musik och rytmik. Därefter blir det konsert och instrumentbyggerverkstad med Sabina Henriksson. Efter konserten får barnen själva tälja egna forntida instrument.

Hundra folkmusikspelande ungdomar

Lördagens kvällskonsert på Stommens Loge bjuder på en riktig höjdarstund med sångaren och strängmästaren Esbjörn Hazelius och nyckelharpsvirtuosen Johan Hedin. Som förband hör vi runt 100 folkmusikspelande ungdomar som fyller Stommens loge med svängigt låtspel!

Söndagen börjar med sopplunchkonsert med Västra Låtverkstan & GUS, ungdomar från hela regionen, som spelar virvlande, vital folkmusik från Västsverige.

Ornungastämman avrundas med en finstämd och svängig konsert i Ornunga nya kyrka. Medverkar gör flera av helgens artister, köreorna Ornunga Döttrar och Light in West, liksom en rad riksspelmän. Under helgen hålls också spelkurs, danskurs och ett par workshops.

Arrangörer för Ornungastämman är Svältornas Fornminnesförening, Västergötlands Spelmansförbund och Föreningen TRAD.

Leif Brunnegård

Fotnot

Vill du veta mer om programmen, kolla på hemsidorerna www.hembygd.se/svaltorna och www.ornungastamman.se

**En levande hembygd
öppen för alla**

Hembygdsrörelsens vision

Musikaliska ungdomar. Att se och lyssna på närmare hundralet unga musikanter är en upplevelse.

Nödfallsklockare fanns i Asklanda

Att vara kyrkvärd kunde vara mycket mer än bara ett hedersuppdrag, det fick Adolf Johansson på Sällershög i Asklanda erfara när han valdes till kyrkvärd 1916. Han hade uppdraget i bortåt 50 år och i nio av dessa år var han dessutom nödfallsklockare.

Det berättar signaturen Bi i en artikel i Kyrkvägen, som återges i senaste numret av Svältornas fornminnesförenings årsskrift 2017. Exakt vad nödfallsklockaren gjorde framgår inte mer än att han fick följa med tjänstgörande präst på gudstjänster och andaktsstunder. Där svarade tydligen kyrkvärden för att traktera orgeln och leda sången, ibland verkar han dessutom ha övat in psalmer och mässpartier.

Men han var inte ensam om att få rycka in, hans fru Klara kunde få gripa in med att skura kyrkan eller svara för serveringen av kaffet i olika kyrkliga grupper.

Tidskriften innehåller förstås en lång rad andra artiklar, bland annat berättas om hur föreningen fick 2016 års Tengelandstipendium och att Leif Brunnegård tilldelades riksförbundets finaste utmärkelse. Dessutom kan man bland annat läsa om Ornunga kvarn och släkten Kläpps dramatiska historia.

Men själv fastnade jag mest för begreppet nödfallsklockare, jag har själv tjänstgjort som det en gång när pappa kantorn blev sjuk inför julen. Att släppa loss mig i kyrkan vid julottan kunde han förstås inte tänka sig, jag kunde kanske satt jazzstuk på utgångsmarschen,

men en andaktsstund på ålderdomshemmet borde även en dansmusiker som jag klara.

Och de två julpsalmerna var ju inte så svåra, problemet var att jag lärt mig att ackompanjera betydde att stödja sången. Men de gamla vågade förstås inte sjunga innan de hörde orgeln och hade inte den musikaliske prosten Ax. Melander gripit in med kraftfull stämning så hade vi kanske suttit där än.

Hans Menzing

Svältornas fornminnesförenings årsskrift 2017.
Redaktör: Leif Brunnegård. 44 sidor med många gamla och nya bilder.

**Hemma är den plats där man
vet vad det är i pyttipannan**

Okänd

**Den som lever med planer för
framtiden håller sig ung**

Okänd

Läsvärt i korthet

Med hjärta för medmänniskan. Piperska i Lundsbrunn 200 år. Författare: Henrik Damberg. De flesta foton: Carla Karlsson. Bolum förlag. 128 sidor om 200-åriga Piperska lasarettet i Lundsbrunn och den dramatiska historien bakom dess verksamhet för att hjälpa människor. Greve Gustaf Piper blev förkrossad vid sin hustrus död och lät förvara hennes balsamerade kropp i ett vigt rum på Mariedals slott, men skapade dessutom Piperska med en verksamhet helt i hustruns anda. Boken kan beställas hos författaren.

Fristadsbygden 2017. Gammalt och nytt. Redaktion: Ann-Britt Boman, Anna Stensson, Wiviann Bergsten, Birgit Gustafsson och Olof Stensson. Utgivare: Fristads Hembygdsförening. 60 sidor om bland annat Lövåsens såg och När Dalquistarna fanns på kvarna i Kröckling förr i tia! samt Fristads missionskyrka – Equmeniakyrkan Fristad – 150 år.

Husaby Hembygdsförenings årsskrift 2017. 40-årsjubileum. Redaktionskommitté: Göran Englund, Kjell Gustafsson, Ann-Marie Johansson, Sölve Johnsson, Ewert Jonsson och Kjell Johansson. 56 sidor främst med rader av höjdpunkter under de gångna 40 åren, men också om mulens marker och kyrktornen som möjligen kan vara ett fredsmonument. Massor av bilder.

Gudhems-Axet. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening. Nr 2 2017. Redaktionskommitté: Lars-Erik Kullenwall, Margareta Fridh, Ingemar Fägerlind, Lennart Moberg, Gun-Britt Salomonsson. Lennart Svahn och Gudrun Wäpling. 52 sidor bland annat om när Dag Stålsjö filmade i Gudhem 1984 för TV-serien Landet längesen. Inslaget handlade om den tidens Europavägar, pilgrimslederna, där Gudhem hade en central roll.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2017: 1. Redaktör: Jonny Hagberg. 20 sidor om bland annat Skara stift och svenska kyrkan i London, Brynolf Algotsson samt nytt ljus över Ås kloster.

Sundholm: beskrivning över Skarstads pastorat 1750–1786. Utgivare: Varabygdens Hembygdsförening. 1963 gav hembygdsföreningen, med ordföranden Arthur Tegborg i spetsen, ut ett kommenterat och bildföretsett nytryck av Sundholms 1700-talstext. Det såldes slut snabbt och nu har dagens förening med

Bengt Fåglefelt som redaktör gett ut den på nytt, nu med en omgång nya kommentarer för att underlätta läsandet. Och om ni undrar – Vara var bara en rätt obetydlig del i Skarstads pastorat på den här tiden.

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby – Istrum – Öglunda Hembygdsförening. Nr 2 2017. Redaktör: Hjärdis Lundberg. 28 sidor om bland annat Linus Sandgren med rötter i Eggby, Oscarsvinnare i foto av filmen La La Land, Sarah Steinman, med rötter i Norra Lundby, vinnare i Allt för Sverige, 2016 samt historiska gården Bränningsholm.

Främmostad – vår hembygd 2017. Årsskrift utgiven av Främmostads hembygdsförening. Redaktion: Tage Brolin, Eva Petterson och Viveca Wall. Denna den 37:e årgången är på 24 sidor och berättar mycket intressant om bygden, bl a om när det spelades bandy i Bredöl, hästkrafterna på Främmostads herrgård och den stora branden i kraftstationen.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nummer 2 2017. Redaktör: Christina Ström. Utgivare: Vätteleuset, Skarstad. 52 fullmatade sidor om bland annat vimlet av Gustav Vasa-ättlingar i Hössna, flygande apparater över väschöttaslätta och basebollstjärnan från Skogsbygden.

Hans Menzing

Ett stort tack till

**Gudhemsbygdens Hembygdsförening
och personalen i Pingstkyrkan
för en väl genomförd
årsstämma!**

Hembygd Europa

Nu är det populärt bland släktforskare att göra DNA-tester. Det har jag gjort, ett autosomalt DNA-test, som är det enklaste. Det görs i USA: Man får DNA-träffar från "2nd to 5th cousin".

Till 96 procent är jag europé, varav 74 procent skandinav och 22 procent britt, resten från öst.

I slutet av maj har jag fått drygt 1 400 matchningar. En tredjedel av dessa är svenskar (20 000 svenskar har hittills testat sig). I USA är det mycket vanligare med DNA-tester, vilket syns i mitt testresultat.

Att jag får så många träffar i USA beror framförallt på att en stor del av min färfars kusiner och deras föräldrar utvandrade under andra halvan av 1800-talet. Även ett par av farmors bröder utvandrade på 20-talet.

Min morfar och två av hans bröder tog båten över havet i slutet av 1890-talet. De återkom efter 10–30 år. Vad som hände i USA under alla dessa år kan man undra. Två av dem var cowboys.

Min farmors far var oäkta, född i Göteborg. Jag anar att han kanske har sina rötter på de brittiska öarna

Farfars mors rötter är från de första svedjefinnarna i Värmland på 1600- och 1700-talen, och det ger spår.

Mormors släkt i äldre tider bestod av stadiga bönder och gästgivare med egna gårdar, och där kom varken emigranter eller oäktingar över bron.

Monika Moberg

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer fyra, kommer i slutet av augusti. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammanställande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643.
E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg, ansvarig utgivare, tel 070-642 56 70,
Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0500-44 11 05, 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0303-74 98 78. E-post bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50.
E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 070-620 66
66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna,
tel 0320-397 77. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundssekreterare: Jan-Henry Svensson

Södra vägen 4, 532 94 Tvärred, 0321-500 35,
070-208 53 27. E-post: janhenry.svensson@vgregion.se

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara. 0511-14549, 0705-
91 24 55. E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 0511-3703 30.
Bankgiro: 378-5383. Swischnummer: 123 214 84 19.

**Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. Arbets tid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Föremål från förr

Den 20 maj var det stor utomhusauktion i Vallstorp, Dala, med ca 600 utrop. Det var äldre föremål från 1700-, 1800- och 1900-talen som gick under klubban. Bruksartiklar som använts såväl inom- som utomhus.

Foto: Monika Moberg

Trälåda för transport av 2,5 tjog ägg (50 st)

Skärbräda.

Margarinlåda.

Våffeljärn och andra föremål.

Plånbok, hopvikbar..

A
u
k
t
i
o
n